
PVL-methodiek:

Het in kaart brengen van ondersteuningsbehoeften van leerlingen in het VO op basis van PersoonlijkheidsVragenLijsten en GedragsBeoordelingsInstrumenten met behulp van de PVL-methodiek.

Erica van Roy-Daamen, Marijke van Roij en Gerard Melis

In dit artikel wordt verslag gedaan van hoe een bijzondere samenwerking tussen drie op zorg en onderwijs betrokken collega's [Erica van Roy-Daamen, als Psychologisch-pedagogisch medewerker en instructeur werkzaam in de BSV de Meierij; Marijke van Roij en Gerard Melis respectievelijk Gz-psycholoog en orthopedagoog-generalist] geleid heeft tot de ontwikkeling van de zogenoemde PVL-methodiek ten behoeve van Erica's werkveld.

Bij deze methodiek worden verschillende persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten gebruikt die moeten leiden tot handelingsadviezen. In deze handelingsadviezen worden de handleidingen gecombineerd met handreikingen uit de vakliteratuur en met de ervaringskennis van schoolpsychologen/orthopedagogen. Vervolgens kunnen in de individuele adviesfase de handelingsadviezen concreet worden toegespitst op de leerling bij wie de instrumenten zijn afgenomen.

Ter afsluiting beschrijven we casuïstiek waarmee deze werkwijze in de praktijk wordt toegelicht. [De voorbeelden betreffen nog handmatige uitwerkingen van de PVL-Methodiek die gebaseerd zijn op de eerste uitgangspunten.

N.B. Een overzicht van de gebruikte instrumenten en gebruikte afkortingen zijn terug te vinden in een tabel [tabel 1 : PVL Instrumenten en tabel 2 : Gebruikte afkortingen].

Inleiding

Zeventien jaren lang werkte Erica bij een verzekeringsmaatschappij maar wanneer zij twee kinderen krijgt verandert haar perspectief op het leven. Ze stopt met haar werk en wil graag op een geheel andere wijze inhoud en vormgeven aan haar leven. Het liefst wil ze een werksetting waarin ze met kinderen kan werken en voor hen betekenisvol kan zijn.

Na enkele indringende gesprekken met Marijke met brede en later verdiepende oriëntaties op mogelijke opleidingen, besluit Erica de opleiding Psychologisch-Pedagogisch Assistent [PPA] te gaan volgen. Ze gaat een schriftelijke cursus volgen met maandelijkse bijeenkomsten bij de LOI en is, inclusief een stage die ze loopt bij Marijkes praktijk [Van Roij Advies & Begeleiding], drie jaar bezig met het behalen van haar diploma PPA. Enthousiast, leergierig en kritisch nam zij de aangereikte theorie tot zich maar bovenal genoot ze van het werken in de praktijk hetgeen haar ook veel voldoening bracht. Ze vond het fijn en betekenisvol om te werken met kinderen, jongeren en volwassenen en ook het kunnen meedenken bij het vinden van oplossingen voor de verscheidenheid aan problemen die in de praktijk aan bod kwam, gaf haar veel voldoening. Het werd haar steeds duidelijker dat ze in het werken met de verschillende cliënten steeds sterker in haar kracht kwam te staan. Ze was dan ook blij dat ze een werkverband kon krijgen in Marijkes éénmanspraktijk en aan kon sluiten bij de collegiale overleggen. Vanaf het ontstaan van de praktijk was Gerard – de vroegere mentor van Marijke – namelijk als adviseur hieraan verbonden zodat er vanaf dat moment met zijn drieën in de vorm van maandelijkse intervisiebijeenkomsten, een samenwerking ontstond. Deze was gericht op voortdurend kwalitatief en logistiek optimaliseren van het handelingsgericht diagnosticeren en – werken. In relatie daarmee zijn de onderzoeksmiddelen die in de loop der jaren werden gebruikt, met het oog op efficiëntere verwerking van de onderzoeksresultaten samengebracht in één Excel bestand dat afhankelijk van nieuwe instrumentontwikkelingen voortdurend werd geüpdatet.

Hoewel de werksituatie van Erica inmiddels is gewijzigd, bestaat deze samenwerking nog steeds. In 2007 bleek het vanwege allerlei veranderingen binnen de geestelijke gezondheidszorg namelijk niet meer mogelijk te zijn om Erica een vaste baan te laten behouden binnen de praktijk van Marijke. Gezamenlijk werd er uitgekeken naar een andere werkomgeving voor Erica die zo goed mogelijk aansloot bij haar opgedane ervaring, verworven inzichten en wensen. Uiteindelijk kon Erica parttime aan de slag bij het Voortgezet Speciaal Onderwijs 'De Rietlanden' in 's-Hertogenbosch, aanvankelijk als ZZP-er en later in loondienst.

Samenwerkingsverband VO 'De Meierij'

In 2007 zocht Voortgezet Speciaal Onderwijs De Rietlanden in 's-Hertogenbosch een psychologische assistent voor twee REC-4 trajecten: 'Herstart' en 'Op de rails'. 'Herstart' was erop gericht om jongeren, die voor een korte tijd thuis zaten, weer naar school te krijgen. 'Op de rails' richtte zich op jongeren die reeds langdurig thuis zaten en vaak kampten met gedrags-, psychische en/of psychiatrische problemen.

Als PPA richtte Erica zich niet alleen op het afnemen en scoren van diverse instrumenten voor diagnostiek, screening en risicotaxatie ten behoeve van vooral [vermoedens van] gedragsproblemen en -stoornissen bij kinderen en jongeren.

Erica deed ook de verslaglegging daarvan en voerde naast uiteraard gesprekken met de kinderen/jongeren, onder toezicht van de gedragswetenschapper, ook gesprekken met ouders, scholen en hulpverlenende instanties. Tijdens die gesprekken werden o.m. de uitkomsten van het verrichte onderzoek besproken.

In 2010 worden de hiervoor genoemde twee REC-4-trajecten ondergebracht op één locatie tezamen met Rebound [gericht op terugplaatsing op school] en YOP [voorbereiding op MBO, niveau 1, stage gericht] die al in dat gebouw gehuisvest waren. Hierdoor konden vanaf dat moment de vier trajecten samen worden aangeboden in het gebouw van het Samenwerkingsverband VO de Meierij. Het doel was om jongeren die vanwege problemen [tijdelijk] buiten hun school extra begeleiding nodig hadden, op één locatie samen te brengen. Met de centralisatie van deze vier trajecten beoogde het samenwerkingsverband een verdere verbetering van de voorzieningen te kunnen realiseren en het gebruik kunnen maken van elkaars expertise te bevorderen. Tegelijkertijd hoopte men op deze manier de bureaucratie terug te kunnen dringen.

Aan Erica is toen gevraagd om te komen werken voor het SWV VO de Meierij in de functie van psychologisch-pedagogisch assistent in combinatie met instructeur. Vanuit deze dubbelrol zag Erica veel situaties, procedures, processen en ontwikkelingen die leidden tot ideeën en voorstellen die zij niet alleen intern aan de orde stelde, maar ook inbracht tijdens het maandelijks overleg bij Marijke. De aard van haar werkzaamheden leidde ertoe dat zij steeds meer en beter zicht kreeg op de diversiteit en complexiteit van factoren en aspecten die een rol speelden bij het in kaart brengen van ontwikkelings-/gedragsproblemen die de jongeren lieten zien in de school- en/of thuissituatie.

Tegelijkertijd werd het voor haar ook steeds duidelijker welke instrumenten het meest geschikt bleken te zijn om de bij aanmelding geschetste problematiek van de jongeren – die vaak breder en complexer bleek te zijn dan aanvankelijk gedacht – in kaart te brengen en te beschrijven in termen van beschermende en belemmerende factoren c.q. leerlingkenmerken.

Uitgaande van het resulterend geheel aan leerlingkenmerken met uitwerkingen naar beschermende en belemmerende factoren, stelde ze vervolgens overzichten samen van theoretisch daarbij behorende ondersteuningsbehoeften en/of handelingsadviezen die de basis vormden voor het personaliseren van de adviezen.

Wet Passend Onderwijs

Het doel van de Wet Passend Onderwijs, die op 1 augustus 2014 in werking ging, is dat alle kinderen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden. Ook als zij extra ondersteuning nodig hebben. Scholen in dezelfde regio moeten vanaf dat moment samenwerken in een samenwerkingsverband en zijn verplicht om samen een ondersteuningsplan op te stellen. Zij zijn tevens verantwoordelijk voor de verdeling van de middelen en de bekostiging van de verschillende trajecten met betrekking tot onderwijs en ondersteuning.

Het SWV VO de Meierij bestaat uit 18 scholen voor voortgezet onderwijs en 7 scholen voor speciaal voortgezet onderwijs binnen de regio 's-Hertogenbosch. SWV VO de Meierij stelt dat hun doel is het bieden van een ononderbroken ontwikkelingsproces en een passende onderwijsplek voor elke jongere in de regio. Dit doel wil ze bereiken door het vormen en in standhouden van een regionaal samenwerkingsverband voor het reguliere voortgezet onderwijs en het realiseren van een samenhangend geheel van ondersteuningsvoorzieningen binnen en tussen alle VO-scholen. Het onderwijs aan en de ondersteuning van kwetsbare jongeren is gericht op het, waar mogelijk, behalen van een certificaat of diploma voor een goede aansluiting op de arbeidsmarkt. Mede tot dat doel biedt het samenwerkingsverband o.m. een bovenschools arrangement op voorwaarde dat een school van herkomst zich maximaal heeft ingespannen. Een arrangement bovenschools is altijd tijdelijk, waaronder tijdelijke opvang in een tussenvoorziening, tijdelijke toevoeging van een ambulante ondersteuner 'specialist' of nieuwe vormen van arrangementen die op dit moment nog niet zijn ontwikkeld. Alle afspraken omtrent dit proces worden vastgelegd in het handelingsplan van de leerling.

Bij afsluiten van het traject wordt, binnen redelijke grenzen, de expertise overgedragen aan de school van herkomst of een nieuwe school zodat deze op termijn de ondersteuning zelf kan bieden.

Met de aanvang van de Wet op Passend Onderwijs kwam Erica als PPA/instructeur te werken voor het arrangement bovenschools die Bovenschoolse Voorziening [BSV] gaat heten. Vanaf dat moment kreeg Erica tevens de kans zich nog meer te profileren richting handelingsgericht werken. De door haar, samen met de gedragswetenschapper, geschreven handelingsgerichte adviezen werden opgenomen in het handelingsplan.

BovenSchoolse Voorziening [BSV]

De BovenSchoolse Voorziening wil leerlingen die in het regulier voortgezet onderwijs uitvallen een plek bieden teneinde te voorkomen dat leerlingen thuis komen te zitten en/of achterstanden oplopen. De website van het Samenwerkingsverband VO De Meierij beschrijft dat leerlingen die in de BSV geplaatst worden daar ondersteuning krijgen op allerlei gebieden en geadviseerd worden over het meest geschikte vervolgtraject of leeromgeving. Nader gespecificeerd staat beschreven dat de BSV er is voor leerlingen:

- Die ingeschreven staan op een van de scholen van het Samenwerkingsverband;
- Die alle trajecten van ondersteuning [onderwijs en zorg] binnen de school hebben doorlopen;
- Waarvoor de ondersteuning op school onvoldoende is, maar waarvoor speciaal onderwijs op dat moment nog niet noodzakelijk is;
- Die van de Advies Commissie Toewijzing [ACT] het arrangement BSV toegewezen hebben gekregen;
- Die toestemming hebben van de leerplichtambtenaar.

Wanneer een van de 18 voortgezet onderwijsscholen onvoldoende ondersteuning kan bieden voor een leerling kunnen zij een aanvraag indienen voor een tijdelijk arrangement van de BSV en om advies vragen over het meest geschikte vervolgtraject of leeromgeving. Deze aanvraag wordt ingediend bij de Advies Commissie Toewijzing [ACT] en altijd vooraf door de school met ouder[s]/verzorger[s] besproken.

School van herkomst

Een verblijf in de bovenschoolse voorziening is altijd tijdelijk en kan fulltime of parttime zijn. Leerlingen kunnen de hele week onderwijs op de BSV krijgen óf gedeeltelijk nog lessen op de school van herkomst volgen. De leerlingen van de bovenschoolse voorziening blijven ingeschreven op de school van herkomst. Het lesprogramma, lesmateriaal, toetsen en examens worden aangeleverd door de school. Er is regelmatig contact tussen de bovenschoolse voorziening, de mentor en de zorg-/ondersteuningscoördinator van de school. Ze blijven nauw betrokken bij het proces en kunnen op school voorbereidingen treffen voor de terugkeer van de leerling.

Het programma

Leerlingen werken binnen de bovenschoolse voorziening zoveel mogelijk aan het lesmateriaal van de school van herkomst zodat ze geen achterstand oplopen. Daarnaast worden er door de BSV sport- en praktijklessen verzorgd en wordt er TOPs!- training gegeven. Deze groepstraining is erop gericht om jongeren bewust te maken van hun eigen denken en doen én zij leren hier verantwoordelijkheid voor te nemen.

Naast bovengenoemd programma biedt de BSV, indien noodzakelijk, extra ondersteuning in de vorm van training gericht op gedragsverandering en/of ondersteuning in de thuissituatie.

Om de kans op succes voor de leerling zo groot mogelijk te maken, werkt de BSV intensief samen met de school van herkomst, ouder[s]/verzorger[s] en met jeugdzorg en andere instanties waar de leerling mee te maken heeft.

Op weg naar een PVL-methodiek en -matrix

Als instructeur staat Erica voor de groep en begeleidt ze leerlingen met hun onderwijs en ontwikkeling. Dit gebeurt nadat er eerst een handelingsplan is opgesteld. In dit handelingsplan komen handelingsgerichte adviezen te staan die aansluiten op de situatie waarin de leerling zich op dat moment bevindt. In de meeste gevallen is die situatie niet altijd duidelijk. De meeste VO scholen beschikken niet over een eigen psycholoog/orthopedagoog die onderzoek heeft kunnen doen. Vaak zijn er in het dossier wel onderzoeksverslagen van externe instanties opgenomen, maar die zijn niet altijd recent.

Soms is er zelfs helemaal niets aanwezig. Dit betekent dat in het licht van de problematiek die aanleiding was tot aanmelding bij de ACT, aanvullend onderzoek noodzakelijk is om de benodigde handelingsgerichte adviezen in het handelingsplan op te kunnen nemen. Om die reden wordt er op de bovenschoolse voorziening aanvullend handelingsgericht onderzoek verricht gericht op het verhelderen en in kaart brengen van de ontwikkelings-/leer en gedragsproblematiek.

Als psychologisch assistent zorgt Erica voor de uitvoering van het aanvullend onderzoek. Hierbij maakt ze o.m. gebruik van de ondersteuning en adviezen van haar twee hierboven genoemde mentoren.

In de maandelijkse collegiale overleggen worden niet alleen geanonimiseerde casussen besproken maar wordt er ook overlegd over het gebruik van bepaalde testen, aanschaf van nieuwe testen en het overzichtelijk weergeven van onderzoeksresultaten. Samen werd er een onderzoeksprocedure opgesteld met efficiënte mogelijkheden voor het in kaart brengen van beschermende- [positief inwerkende] en belemmerende [belemmerend inwerkende] factoren en de resulterende ondersteuningsbehoeften c.q. handelings-/begeleidingsadviezen. Zo heeft er in de loop der jaren, zeker in relatie met de doelgroeproblematiek en de landelijke ontwikkelingen aangaande handelingsgericht- en opbrengstgericht werken, een hele ontwikkeling plaats-gevonden. Deze betreft de breedte van onderzoeksinstrumenten, de wijze van beschrijving en weergave van de resultaten en het in kaart brengen van belemmerende-/beschermende factoren met de bijbehorende ondersteuningsbehoefte/handelings-/ begeleidingsadviezen.

Aanvankelijk werd begonnen met een beperkte batterij van onderzoeksinstrumenten. Erica nam als psychologisch assistent op aangeven van de betrokken psycholoog intelligentie-onderzoek af met als aanvulling enkele persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten [PMT-K en NPV-J]. Vrij snel moest echter worden geconcludeerd dat deze instrumenten niet toereikend waren om de problematiek die bij de aangemelde jongeren aan de orde was, voldoende duidelijk en breed dekkend in kaart te brengen. Er werd gezocht naar nieuwe en aanvullende vragenlijsten die zowel door informanten als door de jongeren zelf konden worden ingevuld. Vooral persoonlijkheids-vragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten die een antwoord konden geven op ontwikkelingen en aspecten die te maken hadden met emotieregulatie, onthechtingsproblematiek, executieve functies en leervoorwaarden waren van belang vanwege de aangetroffen problematiek bij aanmelding. Belangrijk hierbij was dat de persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelings-instrumenten een breed scala aan ontwikkelings-dimensies/-aspecten op een overzichtelijke en onderling vergelijkbare wijze in kaart zouden kunnen brengen. Daarbij moest de wijze waarop de resultaten uiteindelijk werden weergegeven voldoende mogelijkheden bieden om een inventariserend overzicht tot stand te brengen dat een helder beeld verschafte van niet alleen de belemmerende en beschermende factoren maar vooral ook van de resulterende ondersteuningsbehoeften c.q. handelings-/ begeleidingsadviezen.

Vervolgens werden, met het oog op het realiseren van de laatste doelen, de handleidingen van de verschillende instrumenten zorgvuldig bestudeerd. Daarbij ging het er vooral om te ontdekken welke beeldvormende en handelingsgerichte informatie beschreven werd bij schalen/ dimensies waarop scores [sub-]klinisch een indicatie gaven voor belemmerend functioneren. Deze bevindingen werden aangevuld met handelingsgerichte informatie vanuit vakliteratuur.

De PersoonlijkheidsVragenlijsten en GedragsBeoordelingsInstrumenten die op dit moment gebruikt worden zijn in een tabel [tabel 1 : PVL Instrumenten] weergegeven.

De richtlijnen ten behoeve van de Belemmerend en Positief inwerkende Leerlingkenmerken c.q. factoren werden aanvankelijk geformuleerd op basis van algemene theorie. Het zal duidelijk zijn dat de hieruit voortkomende adviezen, voor de betreffende leerling nog wel zorgvuldig concreet en passend gepersonaliseerd moeten worden. Als tussenstap daartoe werden deze nog algemeen geformuleerde richtlijnen c.q. handelingsadviezen geordend naar 7 Ontwikkelingsgebieden of Domeinen. De keuze voor deze 7 Ontwikkelingsgebieden of Domeinen is sterk bepaald door de praktijkervaring. De aspecten/schalen/Leerlingkenmerken van elke Persoonlijkheidsvragenlijst en Gedragsbeoordelingsinstrument werden geplaatst in een of meerdere van de onderscheiden 7 Ontwikkelingsgebieden/Domeinen waar ze vanwege de overeenkomende basiskenmerken het beste toebehoren:

1. *Aanpakgedrag; Doelgerichtheid*
2. *Aandacht en Concentratie; Impulscontrole;*
3. *Emotie en Gedrag; Psychosociaal functioneren*
4. *Hechting;*
5. *Zelfbeeld;*
6. *Angst;*
7. *Depressieve kenmerken.*

Alles werd uitgeprobeerd en geëvalueerd, zowel intern als tijdens de maandelijkse praktijk-overleggen. Hierbij werd veel aandacht besteed aan het onderzoeken van de mate waarin de vanuit de theorie verzamelde handelingsrichtlijnen uitvoerend werkzaam bleken te zijn. In combinatie daarmee is ook systematisch nagegaan wat wel en niet werkte bij het in kaart brengen van de alsmaar toenemende verscheidenheid aan aandachtsgebieden. Vanuit de afgenomen instrumenten werd een verbinding gelegd naar de positief [beschermend] en belemmerend inwerkende kenmerken. Zo vormde zich op een haast vanzelfsprekende en op natuurlijke wijze in de loop der tijd de zogenoemde PVL-methodiek : De methodiek om met behulp van de verschillende in de praktijk uitgeprobeerde en effectief gebleken persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten de ontwikkelings-/ vaardigheidsgebieden en -aspecten in kaart te brengen.

Tabel 1 : PVL Instrumenten

PVL Instrumenten		Informanten-Rapportage		Zelf-Rapportage
		Ouders	School van Herkomst	Leerling
PersoonlijkheidsVragenLijsten en GedragsBeoordelingsInstrumenten				
SDQ 2019	Strengths and Difficulties Questionnaire [Adolescenten] <i>[12 t/m 17 jr.]</i>	X		X
SDQ 2015	<i>[4 t/m 16 jr.]</i> Meet de psychische/psychosociale problematiek en vaardigheden: Hyperactiviteit/Aandachtstekort, Emotionele problemen, problemen met Leef tijdsgenoten, Gedragsproblemen, Pro-sociaal gedrag.		X	
LVT	LeerVoorwaardenTest <i>[4 t/m 18 jr.]</i> Meet in hoeverre een leerling beschikt over de Cognitieve [Primaire/ Directe leervoorwaarden] en Sociaal-Emotionele [Secundaire/ Indirecte leervoorwaarden] vaardigheden die hij/zij nodig heeft in leersituaties. [Directe leervoorwaarden: Concentratie, Motivatie, Werktempo, Taakgerichtheid, Planmatig werken en Volharding] [Indirecte leervoorwaarden: Sociale Positie in de klas, de Sociale Gerichtheid van de leerling en de Relaties die het heeft met de Leerkracht en met Klasgenoten].		X	
NPV-J-3	Junior Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst-3 <i>[8 t/m 16 jr.]</i> Brengt persoonlijkheidseigenschappen en meet: Inadequatie of Neuroticisme [subschalen: Depressiviteit en Angst], Volharding, Sociale Angst of Sociale Inadequatie [subschalen: Verlegenheid en Sociale vermijding], Recalcitrantie, Dominantie.			X
FEEL-KJ	Der Fragenbogen zur Erhebung der Emotionsregulation bei Kindern und Jugendlichen <i>[8 t/m 18 jr.]</i> Biedt inzicht in hoe wordt omgegaan met gevoelens van Boosheid, Angst en Verdriet, en welke strategieën [Adaptief, Maladaptief of Extern gereguleerd] gebruikt worden om de eigen emoties te reguleren [Emotieregulatie].			X
VPV	Vragenlijst Psychosociale Vaardigheden <i>[9 t/m 18 jr.]</i> Brengt de psychosociale vaardigheden in kaart: 4 specifieke schalen: Relationale vaardigheden [flexibiliteit en omgang]; Affectieve vaardigheden [empathie en meelevendheid]; ZelfSturing [doelgerichtheid en controle]; ZelfBewustzijn [emotionele stabiliteit en reflectie].	X	X	X
CDI-2	Children's Depression Inventory <i>[8 t/m 21 jr.]</i> Het instrument brengt in kaart of en in welke mate het kind/de jongere een risico heeft om de diagnose depressie te krijgen. Het geeft ook een indicatie van de ernst van de symptomen. 2 Hogere orde-schalen: Emotionele problemen en Functionele problemen	X		X
VFO	Vragenlijst Fundamentele Onthechting <i>[4 t/m 11 jr; 12 t/m 18 jr.]</i> Richt zich op vroegtijdige signalering van fundamentele onthechting. Het instrument maakt onderscheid tussen Sociale onthechting [dominant, manipulerend of intimiderend gedrag], Emotionele onthechting [gewetenloos, emotioneel, en egocentrisch gedrag] en Sociaal-Emotionele onthechting [een combinatie van de twee eerder genoemde kenmerken] en geeft een indicatie van welke vorm van onthechting aan de orde is.	X	X	
BRIEF-2	Behavior Rating Inventory of Executive Function <i>[IR 5 t/m 18 jr; ZR 12 t/m 18 jr.]</i> Beoordeelt het dagelijks gedrag gerelateerd aan Executieve Functies in de thuis- en schoolomgeving. De resultaten representeren acht schalen, die breed geaccepteerde gebieden van het Executief Functioneren meten: Inhibitie, Zicht op eigen gedrag, Flexibiliteit, Emotieregulatie, Uit zichzelf beginnen, Werkgeheugen, Plannen/ordenen en Taakgedrag.	X	X	X
PMT-K-2	Prestatie Motivatie Test voor Kinderen <i>[BaO:Gr 7,8; VO: Lr 1, 2, 3] [10 - 16 jr.]</i> Deze vragenlijst is gericht op het vaststellen van Prestatiemotief, Positieve en Negatieve Faalangst en Sociale Wenselijkheid.			X

Door deze resultaten vervolgens overzichtelijk te presenteren en te personaliseren ontstaat er zicht op de beschermende en belemmerende [omgevings- en kind-] factoren die per gebied of aspect binnen de onderscheiden domeinen, ondersteuningsbehoeften genereren. Daarmee zijn alle bouwstenen aanwezig om – in overleg tussen Erica, orthopedagoog/psycholoog, betreffende school en eventuele externe zorginstanties – gezamenlijk te komen tot het opstellen van een gepersonaliseerd plan van aanpak met concrete HandelingsAdviezen.

Hierbij wordt, indien nodig en aanwezig, gebruik gemaakt van eerdere of aanvullende informatie/-bevindingen die verkregen werden met behulp van:

- ❖ intake-/kennismakingsgesprek met ouder-kind;
- ❖ Advies Commissie Toewijzing als onderbouwing toekenning BSV;
- ❖ warme overdracht school herkomst;
- ❖ ervaring aangaande wat in de onderwijspraktijk gebleken is wel/niet te werken bij leerlingen met een vergelijkbare kernproblematiek;
- ❖ draagkracht/-lastverhouding bij de leerkrachten met hun ondersteuningsbehoeften.

Op dit moment bevat de PVL-methodiek de navolgende stappen:

1. Tijdens de kennismaking tekenen ouders/verzorgers voor akkoord voor het afnemen van persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten en het delen van de hieruit voortkomende beschreven ondersteuningsbehoeften/handelingsadviezen;
2. Ouders nemen de SDQ, VFO, en de BRIEF-2 mee en vullen deze thuis in. In een later stadium en wanneer dit nodig is, kan dit worden uitgebreid met de CDI-2;
3. School/OCO krijgt de instrumenten LVT, VPV, VFO en BRIEF-2 met het verzoek deze in te vullen;
4. Na het kennismakingsgesprek volgt bij aanvang van het traject een startgesprek met leerling en vaste begeleider. Tijdens dit gesprek wordt uitgelegd hoe de werkwijze is van de BSV. Tevens wordt besproken waarom de jongere bij aanvang van het traject op de BSV nog aanvullende vragenlijsten moet invullen.
De basisvragenlijsten voor de leerling bestaan uit: SDQ, NPV-J-3, Feel-KJ, VPV en de BRIEF-2.
Na analyse en afhankelijk van de resultaten kunnen aanvullend nog de CDI-2 en de PMT-K-2 worden afgenomen.
5. De scores van de verschillende persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten worden met behulp van excel verwerkt en in overzichten [de zogenoemde PVL-Matrices zoals die in de geautomatiseerde versie gebruikt gaan worden] bij elkaar gebracht. Het uiteindelijke resultaat en de daaruit voortkomende ondersteuningsbehoeften/ handelingsgerichte adviezen worden opgenomen in het onderzoeksverslag en besproken met ouders/verzorgers en de betrokken leerling. Dit verslag wordt uitsluitend en alleen aan de ouders op papier overhandigd. Het is aan hen of zij dit verslag willen delen met derden. Dit beschikkingsrecht heeft echter geen betrekking op de beschreven ondersteuningsbehoeften/ handelingsgerichte adviezen; bij aanvang van het traject [zie stap 1.] hebben ouders immers toestemming gegeven deze met derden te mogen delen. De ondersteuningsbehoeften/ handelingsgerichte adviezen worden ook opgenomen in het handelingsplan en besproken met de school/instantie waar de leerling uiteindelijk naar toe zal gaan.

Voorgaand overzicht kan mogelijk makkelijk of snel de vraag oproepen of er niet te veel en onnodig informatie wordt verzameld. Bij het uitproberen in de praktijk is er echter gedegen gekeken naar de inhoudelijke zinvolheid en meerwaarde in relatie met een doelgerichte en efficiënte werkwijze. De praktijk laat dan ook zien dat er gelet op de problematiek/ondersteuningsvraag van de aangemelde jongeren alleen gegevens verzameld worden die keer op keer strikt noodzakelijk bleken te zijn. Bovendien wordt er gedurende het gehele proces steeds kritisch evaluerend bekeken of de inzet van de gekozen instrumenten wel relevant en verantwoord is gezien de onderzoeksvraag zoals die vanwege de aanmeldingsreden aan de orde is.

Als nadere toelichting van een deel van de PVL-methodiek zullen we navolgend drie geanonimiseerde cassussen, A, B en C, kort beschrijven. Elke casus betreft een andere situatie zodat een beeld kan ontstaan over de mate waarin de afname van de 'juiste' persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten, een meerwaarde kan vormen binnen het onderwijs.

Casus A

Het betreft een 15 jarige jongen uit het 3^e leerjaar van de havo. Vanwege motivatieverlies en daaruit voortkomend schoolverzuim werd hij geplaatst op de bovenschoolse voorziening. Inmiddels is hij weer teruggegaan naar zijn voormalige school met handelingsgerichte adviezen hoe hij daar het beste begeleid kan worden.

De hulpvraag die in dit geval van school kwam :

Wij krijgen het niet meer voor elkaar omn A naar school te krijgen en te motiveren voor schoolwerk. We zitten volledig in handelingsverlegenheid.

Uit de aanmelding kwam verder naar voren dat de school van herkomst het idee had dat deze leerling kampte met negatieve faalangst.

Aanvullend onderzoek met behulp van de PVL-methodiek gaf inzicht in de positief inwerkende / beschermende en negatief inwerkende / belemmerende factoren.

Positief inwerkende / beschermende factoren bij deze leerling werden alleen aangetroffen in de zelfbeoordeling van de BRIEF (inhibitie, cognitieve flexibiliteit, gedragsevaluatie en plannen en organiseren) en bij moeder op de SDQ (zeer laag op 'problemen met leeftijdgenoten'). Bij de negatief inwerkende / belemmerende factoren kwam naar voren dat negatieve faalangst slechts boven gemiddeld speelde. De leerling bleek naast sociaal-emotionele problemen ook problemen aan te geven met betrekking tot Planmatigheid [LVT], Plannen en organiseren [BRIEF] en Interpersoonlijke problemen [CDI-2].

Uiteindelijk werden er op de leerling afgestemde handelingsgerichte adviezen gegeven waaronder, naast andere adviezen, het verbeteren van planmatigheid en interpersoonlijke problemen.

konden de volgende handelingsgerichte adviezen worden gegeven:

Plannen en Organiseren

- Begeleid A bij het plannen van huiswerk. Sluit hierbij aan bij een methode, welke voor hem bruikbaar is.
- Creëer samen met A overzicht in al zijn bezigheden: hoe kan schoolwerk met vrije tijdsbesteding gecombineerd worden?
- Leer A een agenda te gebruiken. Blijf hierbij controleren of het huiswerk genoteerd wordt in de agenda.

Interpersoonlijke problemen

- Help A te zien dat hij invloed heeft in de groep en een bijdrage kan leveren. Zoek naar zijn sterke kanten en motiveer hem daar iets mee te doen. Zo kan A zien dat hij niet hulpeloos is, dat hij controle kan uitoefenen.
- Zet A naast een heel sociale leerling.
- Ga niet mee in de hulpeloosheid of vermijdingsgedrag. Mobiliseer het eigen probleemoplossend vermogen. Stimuleer A toch dingen te ondernemen, eventueel door activiteiten in kleine stapjes onder te verdelen en eerst samen met jou of een medeleerling te doen.
- Praat de problemen niet weg, toon begrip, bemoedig en geef complimenten.

Casus B

Deze casus betreft een jongen van 15 jaar die onderwijs volgt in leerjaar 3 van vmbo-basis. Deze leerling is ten gevolge van zijn sterk onaangepast gedrag geplaatst op de BSV. Hier kon hij zijn theoretische vakken blijven volgen om daarna verder te kunnen gaan binnen het beroepsonderwijs.

De hulpvraag van school bij deze leerling :

B coachen op gewenst gedrag en ondersteunen bij theoretische vakken met als doel : Overbrugging en voorbereiding op MBO 1.

Aanvullend onderzoek met behulp van de PVL-methodiek gaf inzicht in de positief inwerkende / beschermende en negatief inwerkende / belemmerende factoren.

Positief inwerkende / beschermende factoren bij deze leerling werden aangetroffen door de leerkracht op de LVT (sociale oriëntatie), door moeder en de leerling zelf op de SDQ (omgang met leeftijdsgenoten, geen gedragsproblemen) en door de leerling zelf op de BRIEF (emotieregulatie, plannen en ordenen, taken afmaken). Bij de negatief inwerkende / belemmerende factoren kwam naar voren dat de leerling vooral problemen bleek te hebben met zijn emotieregulatie [FEEL-KJ] en gedragsevaluatie [BRIEF].

Het advies van de BSV in samenwerking met leerplicht was dat hij door het volgen van PMT [psychomotorische therapie] zou kunnen leren probleemsituaties anders te benaderen. Hiervoor werden o.a. de volgende handelingsgerichte adviezen gegeven:

Adaptieve strategieën

- Ga in gesprek met B over zijn emoties en bijkomende gedachten. Bespreek met hem of de gedachten effectief zijn en of ze helpend zijn in de situatie. Ga met B op zoek naar gedachten, die wel effectief zijn in het bedenken van oplossingen voor het probleem.
- Relatieveer de situatie in een gesprek met B.
- Bespreek met hem de optie voor een externe strategie: bijvoorbeeld steun zoeken bij iemand in de omgeving.
- Inzetten van psycho-educatie en/of cognitieve gedragstherapie

Gedragsevaluatie

- Stel B tijdens het uitvoeren van een opdracht de vraag hoe de voortgang is: 'zit je op de goede weg of moet je iets aanpassen?'.
- Leer hem aan om tijdens en na het uitvoeren van een opdracht de instructie nog eens door te lezen, om te bepalen of hij doet wat er gevraagd wordt.
- Bespreek met B sociale situaties na; maak hem hierbij bewust van het eigen gedrag, maar ook van het gedrag, gedachten en/of emoties van de ander.

Casus C:

In deze situatie gaat het om een meisje van 14 jaar dat in de 2^e klas van vmbo- kader onderwijs volgt. Zij is vanwege veelvuldige conflicten met medeleerlingen en docenten en daarop volgend verzuim op de BSV geplaatst. Zij is inmiddels weer terug naar haar 'oude' school gegaan met handelingsgerichte adviezen voor school.

De hulpvraag van school bij deze leerling was:

Help ons om met C en haar vader te onderzoeken wat wijsheid is voor C : blijven op de huidige school of de overstap maken naar een andere school. (C gaf namelijk aan niet terug te willen naar haar school). Verder werd door school hulp gevraagd bij het weer opbouwen van het dagritme en schoolgang en het in kaart brengen van de ondersteuningsbehoeften van C.

Aanvullend onderzoek met behulp van de PVL-methodiek gaf inzicht in de positief inwerkende / beschermende en negatief inwerkende / belemmerende factoren.

Positief inwerkende / beschermende factoren bij deze leerling werden gevonden bij vader op de BRIEF (inhibitie, cognitieve flexibiliteit, initiatief nemen, plannen en organiseren). Daarnaast scoorde zowel vader als de leerkracht positief voor ordelijkheid en netheid [BRIEF].

Bij de negatief inwerkende / belemmerende factoren kwam naar voren dat dit meisje vooral problemen bleek te hebben met sociale inbedding en het aangaan van relaties [LVT] met daarnaast emotionele problemen [SDQ]. Hiervoor werden, naast andere adviezen, de volgende handelingsgerichte adviezen gegeven:

Sociale Inbedding [waaronder Sociale positie & Sociale oriëntatie]

- Stimuleer het gevoel van veiligheid van C.
- Accepteer pesterijen in de klas niet; laat ten alle tijden zien dat hier actie op uit gezet wordt.
- Stimuleer het onderling respect tussen de leerlingen.
- Ga in gesprek met C over wat haar wens is op sociaal gebied; probeer samen naar oplossingen te zoeken.

Relaties [waaronder Relatie Leerkrachten & Relatie medeleerlingen]

- Wees nabij, ben altijd zelf als eerste in het lokaal.
- Hanteer duidelijke regels en consequenties, welke ook duidelijk zijn voor C.
- Breng ouders op de hoogte van het gedrag van C op school en maak ouders medeverantwoordelijk voor het oplossen hiervan.
- Beloon C bij positief gedrag en negeer zoveel mogelijk het kleine probleemgedrag. Op deze manier zou C in moeten gaan zien dat zij met positief gedrag aandacht van de leerkracht krijgt.

Emotionele problemen

- Creëer een veilig school- en klassenklimaat
- Probeer in een gesprek met C de reden van angst te achterhalen.
- Hanteer een affectieve aanpak.
- Geef veel positieve bevestiging en creëer succeservaringen, waardoor het zelfbeeld van C positiever wordt.
- Bedenk samen met haar vooraf hoe situaties aangepakt kunnen worden.

Conclusie

Door in het Onderwijs gebruik te maken van gedragswetenschappers en psychologische assistentie kunnen persoonlijkheidsvragenlijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten worden afgenomen volgens de PVL-methodiek. Met behulp daarvan kan op een brede en verdiepte wijze helderheid ontstaan bij het in kaart brengen van belemmerende en beschermende factoren ten behoeve van het onderkennen van de ondersteuningsbehoeften van de jongere in het kader van de begeleiding en ondersteuning van jongeren die uitvallen in het onderwijs. Door het opstellen van handelingsgerichte adviezen wordt het in de meeste gevallen voor jongeren gemakkelijker om terug te keren naar de oude school (die ook geholpen is met de voor hen van betekenis zijnde ondersteuningsadviezen) of verder te gaan met een nieuwe opleiding. Tegelijkertijd kan de PVL-Methodiek een bijdrage leveren aan het optimaliseren van het handelingsgericht en opbrengstgericht werken; zowel op samenwerkingsverband niveau als op het niveau van elke school afzonderlijk.

Echter, door het opstellen van adviezen wordt de terugkeer niet makkelijker : ALLES staat en valt met de juistheid en mate van Passend-zijn van de adviezen en de wijze waarop die door de leerkrachten worden uitgevoerd eventueel met de door hen daarvoor benodigde ondersteuning.

Om het gehele proces efficiënter te kunnen registreren en personaliseren wordt er momenteel gewerkt aan een digitaal instrument. Het zal duidelijk zijn dat dit digitale instrument slechts ter ondersteuning van de personalisering dient. Doel van dit digitale instrument is om met slechts een paar handelingen het geheel beknopt en makkelijk leesbaar weer te geven. In eenzelfde excelbestand worden de resultaten van de positief en negatief inwerkende factoren gekoppeld aan de handelingsgerichte adviezen, weergegeven in 7 Domeinen/ ontwikkelingsgebieden. Aan de handleiding van dit instrument wordt momenteel gewerkt.

Tabel 2	Gebruikte afkortingen
PVL	PersoonlijkheidsVragenLijsten en gedragsbeoordelingsinstrumenten
PPA	Psychologisch-Pedagogisch Assistent
ZZP-er	Zelfstandige Zonder Personeel
REC-4	Regionaal Expertise Centrum, cluster 4 (kinderen met psychische stoornissen en gedragsproblemen)
SWV	SamenwerkingsVerband
BSV	BovenSchoolse Voorziening
ACT	AdviesCommissie Toewijzing
TOPs !	Cognitief gedragstherapeutisch programma voor jongeren met antisociaal en/of delinquent gedrag
PMT	Psycho Motorische Therapie

Voor meer informatie : e.vanroy@demeierij-vo.nl

Literatuur

Barelds, D., Luteijn, F & Dijk, H. van (2020). Junior Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst 3. Amsterdam: Boom.

Bodden, D., Braet, C. & Stikkelbroek, Y. (2016). CDI-2. Screeningsvragenlijst voor depressie bij kinderen en jeugdigen. Nederlandse bewerking. Amsterdam: Hogrefe.

Braet, C., Cracco, E., Grob, A., Smolenski, C. & Theuwis, L. (2013). FEEL-KJ ; Vragenlijst over emotieregulatie bij kinderen en jongeren. Nederlandse bewerking. Amsterdam: Hogrefe.

Cauffman, L & van Dijk, D.J. (2014). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. [3^e druk]. Den Haag: Boom/Lemma.

Dam, G., ten & Vermunt, J. (2013). *De leerling*. In: N. Verloop & J. Lowyck (Eds.), *Onderwijskunde* (pp. 151-193). Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.

Dawson, P. & Guare, R. (2019). *Executieve functies bij kinderen en adolescenten. Een praktische gids voor diagnostiek en interventie* [geheel herzien editie]. Amsterdam: Hogrefe.

Goei, S.L. en Kleijnen, M.H.L. (2009). Literatuurstudie Onderwijsraad 'Omgang met zorgkinderen met gedragsproblemen'. Onderwijsraad: Den Haag.

Verkregen via www.onderwijsraad.nl/publicaties/rapporten/2010/02/15/studie-literatuurstudie-omgang-met-zorgleerlingen-met-gedragsproblemen.

- Haxe, M., Nijboer, K. & Velderman, H. (2002). *Kinderen met ernstige problemen. Standaarden voor de praktijk in het onderwijs*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Hermans, H.J.M. (2011). *Prestatie Motivatie Test voor Kinderen*. Amsterdam: Pearson.
- Holter, N. en Bruinsma, W. (2010). *Wat werkt bij het voorkomen van voortijdig schoolverlaten?* NJI: Utrecht.
Verkregen via <https://www.nji.nl/voortijdig-schoolverlaten-en-verzuim/wat-werkt> op 19-07-2021.
- Horeweg, A. (2016). *Gedragproblemen in de klas in het voortgezet onderwijs. Een praktisch handboek*. Tiel: Lannoo Campus.
- Horeweg, A. (2021). *Handboek gedrag op school; deel 1, 2 en 3*. Huizen: Uitgeverij PICA.
- Huizinga, M & Smidts, D. (2020). *BRIEF-2. Vragenlijst executieve functies voor 5- tot en met 18-jarigen*. Nederlandse bewerking. Amsterdam: Hogrefe.
- Jong, W., de (2014). *Eerste hulp bij... Kijk- en handelingswijzers voor passend onderwijs*. Huizen: PICA.
- Lieshout, T., van (2002). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten*. (1e druk). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Mitchell, D. (2016). *Wat écht werkt*. [3e druk]. Huizen: PICA.
- Onderwijsraad (2010). *De school en leerlingen met gedragsproblemen*. Onderwijsraad: Den Haag.
Verkregen via <https://www.onderwijsraad.nl/upload/documents/publicaties/volledig/De-school-en-leerlingen-met-gedragsproblemen-op-site.pdf> op 17-07-2021.
- Overveld, K., van (2016). *Groepsplan Gedrag. Planmatig werken aan passend onderwijs*. [8^e druk]. Huizen: PICA.
- Pameijer, N., Beukering, T., van, Lange, S., de, Schulpen, Y. & Veire, H., van de (2012). *Handelingsgericht werken in de klas: de leerkracht doet ertoe*. Leuven Den Haag: Acco.
- Pameijer, N. (2018). *Handelingsgericht werken, Samenwerken aan schoolsucces*. Leuven: Acco.
- Pameijer, N. & Beukering, T. van (2019). *Handelingsgerichte diagnostiek in het onderwijs*. (4^e druk). Leuven / Den Haag: Acco.
- Ploeg, J.D., van der & Scholte, E.M. (2013). *Vragenlijst Psychosociale Vaardigheden (VPV)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Scholte, E.M. & Ploeg, J. D., van der (2011). *Leervoorwaardentest (LVT)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Scholte, E.M. & Ploeg, J. D., van der (2005). *Vragenlijst Fundamentele Onthechting*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Smidts, D. & Huizinga, M. (2017). *Gedrag in uitvoering. Over executieve functies bij kinderen en pubers*. [2^e editie]. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Teitler, P. (2017). *Lessen in orde. Handboek voor de onderwijspraktijk*. [3^e druk]. Bussum: Coutinho.
- Theunissen, M.H.C.; Wolff de, M.; Grieken van, A.; Mieloo, C. (2016). *Handleiding voor het gebruik van de SDQ binnen de Jeugdgezondheidszorg. Vragenlijst voor signalering van psychosociale problemen bij 3-17 jarigen*. TNO, Leiden.
- Verschueren, K. & Koomen, H. (Red.) (2019). *Handboek Diagnostiek in de leerlingbegeleiding: Kind en context*. [7^e druk]. Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Walraven, M., Kieft, M., & Broekman, L. (2011). *Passend onderwijs aan leerlingen met gedragsproblemen: ervaren docenten uit het voortgezet onderwijs aan het woord*. Utrecht: Oberon.
Verkregen via https://www.kenniscentrumsportenbewegen.nl/kennisbank/publicaties/?passend-onderwijs-aan-leerlingen-met-gedragsproblemen&kb_id=13341 op 19-07-2021.
- Wolf, K., van der & Beukering, T. van (2009). *Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren*. Leuven: ACCO.